

دار الفنون

ادبیات فارسی و عربی و منطق و فلسفہ

فلسفہ ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیہ ، ادبیات

ایکی آبدہ بر نشر اولنور

مندرجات :

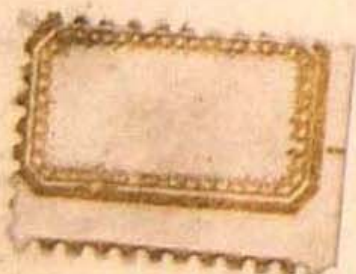
- قنالی زادہ علی چلبی [فرید]
 قیچاق تورکجہ سنہ دائر [نجیب عاصم]
 « صدراب » لحدی [وحید]
 بشر و طبیعت [فائق صبری]
 عبرانی لسانک انکشافنہ عربچہ نک معاونتی [آورام غالانی]

ترجمہ فسمی

- قیمت حکملری ، شأنیت حکملری [أمیل دورقایم] [نجم الدین صادق]
 تاریخده اصول [غابریہل مونو] [کاظم شناسی]

استانبول — مطبعہ عامرہ

۱۳۳۲

بشر و طبیعت

مؤثرات طبیعیہ میانندہ بشر - محیط و بشر - صویک بشر اوزر زنده کی انطباعاتی - بشر طبیعتک مطلق بر اسیری دکدر - بشرک طبیعتہ تحکمی - یکی مملکتلر ده ترقیلر - قوانین طبیعیہ انقیاد احتیاجی - بشری جغرافیاده ناظم اساسی - غذا ، مسکن و لباس جغرافیاسی - جغرافیا چرچیوہ سی بر قضا و قدر دکدر .

* *

مؤثرات طبیعیہ میانندہ بشر
سطح ارضہ هیچ طور و دیکنمکسزین تکراریلین و بوضورتله
وجه ارضی متبادیاً تبدیل و تغیر ایدن مؤثرلر میانندہ بشر اہمال
ایدیلہ جک بر عنصر دکدر . انسان ، محیطک تأثیراتنه قارشی مطیع
و منقاد ، بناءً علیہ مغلوبدر ؛ ہمده او تأثیراتہ غلبہ ایتمکہ چالیشہرق ہر آن بیك درلو
واسطہلر و چارہلرله بو تضیقدن ممکن مرتبہ صیریلوب قورتلغہ یلتنیر و بو مساعیسنندہ
بعضاً موفق اولہرق طبیعتہ قارشی غالب وضعیتده قالیر . اوت ، اکثریتله مغلوب و بعضاً
غالب ... بشرک ہم محکوم ہم مظفر موقعندہ قالمسی بر امر طبیعی و ضروریدر . چونکہ
طبیعتہ تحکم آنجق اونک شرائطنہ بویون ایکمک ، اونک تضیقلرینہ منقاد اولمقلہ تأمین
ایدیلہ بیلیر . بو جہتلہ جغرافیا شناسلر بشرک تاریخی ، تشکلات اجتماعیہ سندنہ کی انکشاف
و تکمیلی ایضاح ایدہ بیلیمک ایچون مقدرات طبیعیہ دنیان تأثیرلری نظر دقت و تأملہ آلمق
مجبوریتندہ بولونورلر . فی الحقیقہ هیچ بر جمعیت بشریہ تصور اولنہ مازکہ عوارض زمینک
تخالفہ ، اقلیملرہ ، یشانیان مملکتک دکرہ یقین ویا اوزاق اولیشنہ ، دکرلرله نقاط
تماسک آزلق ویا چوقلغہ ، والحاصل محیطک تأثیرات طبیعیہ سنہ کورہ خصوصی و شخصی
بر شکل آلمش اولمسون .

بوندن اولکی مقالہده تفصیل ایدلدیکی وجہلہ بر مملکتک ایضاح جغرافیسی ، آنجق
تشکلات ژہ ٹولوژیہ سی ، اقلیمی و عوارضی کی مختلف مطالعات آره سندنہ کی نسبت وارتباطی
کورمکله ویریلہ بیلیر .

بر ناحیہ جغرافیہ نک وجہ ظاہریسنی تشکیل ایدن خطوط و اشکال ، منفرداً نظر
مطالعہ یہ آلدقلری حالہ یالکز برر حادثہ اولہرق قالیرلر . بونلرک بر قیمت علمیہ یی

حائز اوله بیللملری ایچون ، هیئت عمومیه لری ایله تشکیل ایتدکلری حلقه ده کی حقیقی موقع و معنای تامل ایدمک و آره لرنده کی علاقه لر ظاهره چیقارلق لازم کلیر . بونک ایچوندرکه جغرافیا بر حادثه یی منفرداً مطالعه ایله اکتفا ایده مز . قشر ارضده بربرندن آری ویکدیگرینه قارشی قبالی بر طاقم دائره لر تصویر ی ممکن دکدر . برطاغ کندی باشنه بر کل تشکیل ایتدیکی کبی بر شهرده مستقل بر وحدت اوله مز . بوشهر ، اوزرنده مؤسس بولوندیغی طوبراغک شرائطیه علاقه داردر ، اقلیمندن متأثر اولور واونی میدانه کتیرن ، یشاتان و بویوتن ، کندی محیطی در .

بوقاعده عمومیه نک حادثات بشریه ایچونده صحیح اولمسی لازم کلدیکنه
محیط و بشر
 شبهه یوقدر . انسان کومه لری شو ویا بو جغرافیا چرچیوه سی ایچنده یرلشمش اولدقلربنه کوره شوراده خورما اورمانلری یتشدیرمکه ؛ بوراده بغدادی ، اوتده پرنج زرع ایتمکه تأمین معیشت ایدیورلر ؛ شوراده ، وسطی آسیانک اوتلق بوز قیرلرنده اولدیغی کبی بارکی و طای بسلیورلر ایسه ؛ اوتده ، وسطی آوروپا طاغلرنده ویا چادکولی اوزرنده کی کوچوک آطه لرده اولدیغی کبی صیغرواینک سورولری کودیورلر ؛ بریده ، آناتولی ویا آطلاس یایلارنده اولدیغی کبی قویون وکچی چوبانلخی ایدیورلر .. بو مختلف فعالیت ، مختلف تشکلات اجتماعیه نک حصوله سببیت ویریور . هر سنه عین تارلا اوزرنده اکوب یچن بر چفتیجی ایله غایت واسع مسافه لرده بارکیرلری ویا دوه لری طولاشدیران بر بدوی ایچون تصرف و تملک قانونلری بر اوله میور .

هر مملکت ، کندی اوزرنده ساکن اولان انسانی ، کندی شرائطنه کوره یونتیور ، حاضر لایور . مثلاً ژاپون طوبراغنده ایرانیلری ، ایران محیطنده ژاپونلری نصل تصور و تخیل ایده بیلیرز . مناطق منجمده نک افقره قدر بهم بیاض اوزانان ، بوزلرله مستوراووالرنده ، یوزلرجه پارلاق رنکه مالک بر جنت قوشنک اوچدیغی کورمک نصل تخیل ایدیله مز ، خط استوانک باکر اورمانلرنده بر زرافه نک یشامسی نصل ممکن اولمز و نصل هر حیوان کندی محیطنه یاراشوب یاقیشه جق بر شکل آلمش بولونور ایسه انسانلر ایچونده مختلف شرائط محیط ایله علاقه دار شکللر و نمونه لر ، قابلیتلر و خصصیتلر ، اقتدارلر و عجزلر حصول بولمشدر .

چوللر ، ساکنلربنه بدویلک حیاتی ضروری اوله رق قبول ایتدیردکلری کبی اونلرده هر درلو محرومیت قاتلانمق ، آنی و شدید فرق سخونتله تحمل ایده بیلیمک ، قوه باصره

وسامعہ دہ بویوک بر قوت وقابلیت اراۃ ایتک وبالنتیجہ اونلری حرب وضربہ مقتدر ،
 یغما ووغایہ منہمک بر قوم حالنہ کتیرمک کی تاثیرلر یامشدر . وبتاثیرلر دنیا نیک ہر طرفندہ ،
 چول محیطندہ ، عین طرز دہ منکشف اولمشدر . اقوام سامیہ دن اولان عرب بدویلری
 ایلہ اقوام تورانیہ دن اولان تورکمنلر آرسندہ شرائط حیاتیہ جہ کورولن مشاہتہلر ،
 ہر ایک کی قومک دہ عین تاثیرات طبیعیہ معروض قالمش اولملرندن منبعشدر . بر قالموق کی
 بر آوسترالیالی دہ ، بر آوروپالینک قولاغندن قاچان اک کوچوک کورولتی یی ایشیدہ بیلیر .
 بر توواریغ ، آوروپالینک دوربینی ایلہ قولای قولای سچمکہ موفق اولہ مدیغی بر دودہ
 سوریسندہ کی حیوانلری برر برر صایہ بیلیر . بر آوسترالیالی ، بر حیوان خرسزینک
 ایزینی ، کوپکک کی قوقلایہ قوقلایہ تعقیب ایدہ بیلیر .

صوبک بشر
 معلومدرکہ صو ، بشر ایچون یالکز بر احتیاج مبرم اولہرق قالماز ،
 عین زماندہ صو مهم بر غذا منبعی در . انسانلر پک اسکی زمانلردہ
 نهرلردہ وکوللردہ بولونان بالقلری آولامنی اوکرنمشلردی . روسیہ
 نهرلردہ کی بالقلمملکتک مهم منابع ثروتندن بریدر وروسلر وولغا نهرینہ کوپوک والدرہ
 اسمنی ویرہرک اونی دائماً تقدیس ایلہ یاد ایدرلر . چینلی ، نهرلردہ کی بالقدن ماعداحیوان
 آتی یمز . بوجہتلہ چیندہ اک غلبہلق یرلرک نهرلر بویجہ صرہ لانمش اولمنسہ شاشماق
 لازم کلیر .

نفوسک صولر کنارینہ طوپلانمش اولمنسک بشقہ برسبی دہا واردر : اودہ نهرلرک
 مهم بر واسطہ نقلیہ تشکیل ایتلریدر . بوجرا نہ قدر مانعہ لی وچیقینتیلی اولورسہ اولسون ،
 انسانلر بو طبیعی یولدن استفادہ ایچون چارہلر واسطہلر آرار بولورلر . سودانلی برزنجینک
 ویا برچینلینک اینجہ ونارین قایقلریلہ ، نهرلردہ کی آقینتیلری آشمق خصوصندہ کوستردکلری
 جرأت ومہارت حقیقہ شایان حیرتدر . - روسلر اوراللردن اوتہیہ ، آوروپادن آسیایہ
 ایلک کچیشلردن یالکز قرقسنہ صوکرہ نصل اولدی دہ بو واسع سیریا اولکاسنی برباشدن
 بر باشہ قطع ایلہ بحر محیط کبیر ساحلارینہ وارہ بیلدیلر ؟ بو استیلای تہہیل ایدن سائق
 آنجق سیریا نهرلرینک فوق العادہ اشعبی ومختلف حوضہلر آرسندہ یوکسک مانعہلر
 بولنمہ سی کی سبیلردر . ذاتاً وسطی روسیہ دہ موسقووا جوارندہ تأسس ایدن روسلغک
 بو مرکز اطرافندہ شمالہ جنوبہ شرقہ غربہ یایلمسنی تأمین ایدن شی والدای یایلاسندن
 درت جہتہ طوغری قول اوزاتان بویوک نهرلر شبکہ سی دکلیدر ؟

برچوق مهم شهرلرک موقع و وضعيتلری ده صولر ايله ايضاح ايديله بيلير . بويوك شهرلرک اکثری نهرلرک ملتقالرنده ويا کچيد وپردکلری یرلرده تأسس ايتمشدر . پارس و برلين شهرلرينک ايلک چکردکلری نهرلر اورتہ سنده خارجه قارشى قولايجه مدافعه امکاتى احضار ايدن آطہلر اوزرنده ايدى . روسيه اوواسنده اک اسكى و معمور شهرلری ، روس نهرلرينک آلچاق وصولرک ياييلمسنة پک مساعد اولان صول ساحللری اوزرنده دکل هپ يوکسک برصرت حالنده اوزانان صاغ ساحللری اوزرنده بوليورز . - مملکتلر داخلنده کى کوللرک ساحللری ده انسانلرک یرلشمسنة پک مساعد کوشہلر تشکيل ايتمشدر : اک اسكى جمعيات بشريہ نک ايزلرينى اسويچرہ کوللرنده (مساکن غدیريه) دنيلن کول کويلری طرزنده بوليورز . آوروپاليلرک آمريقایہ ورودندن اول اولدقجه مترقى بردورہ مدنيتہ وارمش اولان **نقالر** (تى قاقا) کولى اطرافنده یرلشمشلردى . مکسيقاده **آزہ کمر** (آنا هواق) يايلاسندہ کى کوللر اطرافنده ترقى ايتمشلردى . ايلک اسويچرہ اتحادى **درت قاتوره** کولى اطرافنده وجود بولدى . برچوق بويوک شهرلر کوللرک منتہاسنده بوکولک صولرينى چيقاران بر نهر اوزرنده مؤسسدر . جهاير متفقہ آمريقا وقاناداده کى بويوک کوللر اوزرنده شيقاغو ، قله ولند ، بوفالو ، تورونتو کى شهرلر بوکا پک کوزل بر مثالدر . اسويچرہ ده جنهورا ايله زورينجى کوستره بيليرز .

نهرلر و کوللرايچون اولدينجى کى انسانلر دکنزلر ايله ده تماس ايتمکى آرامشلردر . فينکهليرى بوتون بحر سفيد ساحللرينه سوق ايدن سبب قرمزى بويلا و یرن و قرمز بحرى دنيلن برنوع صدقک تحريسى ايدى . ينه بودکزده يونانيلر پالاموط آوى پيشنده هر طرفه ياييلدیلر . - مورينا ، بالينا بالنى آوى ، مرجان ، سونکر و اينجى تحريسى برچوق انسانلرک تبديل موقع ايتمى موجب اولمشدر ؛ سنه نک بعض زمانلرنده سطح بحرک بعض نقاطى قره لر قدر غلبه لق اولور . مثلاً : **ترنور** جوازينه و شمال دکنزده **دورہ** به نوى اطرافنه بالق موسمندہ بيکلرجه بالقجى کيمسى طوپلانير . حتى بعضاً بشرک موجوديتى بيله تماماً معين بر بالق آوينه منحصر قاله بيلير . مثلاً **اسکيمور** غروئنلاندک يالکز ساحللرنده يشارلر . همده بوساحلک منحصرآ ، قيشين بيله فوق صيدى ممکن اولان یرلرنده بولونورلر .

بالق آوندن صوکرہ انسانلرک ساحللره اوشوشمسندہ کى اسبابى تجارت بحريہ ده ارامليدر . لکن بوتون ساحللر کيجيلکه عين درجه ده مساعد اولمدينجى کى انسانلرده

دکز لرده طولاشمق ایچون دائماً عین وسائط ایله اکتفا ایتمه مش اولدقلرندن بوندن ده بر چوق شکلر طوغمشدر . اسکی انسانلرک کیلری کوچوکدی ، سرعتلری آزدی ، بوجهته اوزمان کیجیلر صیق صیق ، فورطنه لردر قاقچق ویا ییه جک ایچه جک آرامق ایچون قره یه یاقلاشمغه مجبور اولیورلردی . بو طرز کیجیلک ایچون یونانستانک چوق کیرینتیلی چیقینتیلی ساحلی واکثریا آچیق کچن هواده اوزاقدن دائماً مرئی اولان متعدد آطه لری سببیه پک مساعد ایدی . ایشته فیکه لیلر و یونانیلرده کیجیلکک ترقیسنی بوکی اسباب طبیعییه ایضاح ایدر - نوروچیا ساحلری ده متعدد فیورلری ، صره صره آطه لری ایله کیجیلکک پک مساعد بر زمین اولدیغی ایچوندرکه نورمانلر بوحوالیده وجود بولایلر ، بویوک و آچیق دکز لرده سیاحتلر ، مستملکک جیلک وقورصانلق اک اول بو ساحلده طوغدی . ینه عین سببیه آنتیللرده قارایییلر ، بحر محیط کیرده مالزیانیلر و پولینزیالیلر ماهر برر کیجی و دساس برر قورصان اوله رق یتشدیلر . - صوکره لری کیجیاک ترقی ایتدی ؛ آنکین دکز لرده طولاشمق انسانلر ایچون ممکن اولدی . بخار قوتی بولوندی و کیلرک جسامتی کیتدکجه آرتدی . اوزمان ، کوندن کونه بویوک بر تزايد کسب ایدن فعالیت تجاریه یی آرتق اوافق قویلر ، لیمانلر تأمین ایدمه مه مکه باشلادی . وچوق کیرینتیلی و چیقینتیلی بر ساحلدن زیاده کنیش آغزلی خلیجلرله آچیق دکز لر اوزرنده وسائط صنعیه ایله وجوده کتیریلن و آرقه سنده ، محصولات متنوعه سنه مخرج خدمتی کوره بیله جکی واسع وزنکین ساحلر اوزانان بویوک لیمانلر ایشه یارامغه باشلادی .

بعض محصولات طبیعییه نکه ده پک اسکی زمانلردن بری انسانلر اوزرنده بر تأثیر جاذبه داری محسوس اولمشدر . یالکز هند بهاراتنک تولید ایتدیکی فعالیت تجاریه یی دوشونمک ، بوتأثیرک درجه سنی تصور ایچون ، کافی در . اون طقوزنجی عصره قدر غربیلر نادر اولان بو محصوله بویوک بر قیمت ویررلردی . فیکه لیلر و صوکره وندیکیلر بهارات تجارتی سایه سنده کسب ثروت ایتدیلر و بهاراتک کلدیکی اسرار انکیز مملکته طوغری یکی یوللر بولق مقصدیله درکه قریستوف قولومب آمریقایی کشف ایتمش و واسفورر غاما امید برونی طولاشمشدر .

انسانلرک سطح ارض اوزرنده کی تقسیم وتوزعلری ده شرائط طبیعییه ایله علاقه دار بر حادثه در . دنیانک بعض غایت واسع ساحله لرنده بشردن اثر کورولمدیکی حالده بعض پک

محدود یرلرده مهم بر تجمع آثاری مشاهده ایدیور. مثلاً : هند و چین کندی باشلرینه بوتون بشریتک همان نصفه مالک بولونیور .

فقط بومطالعاته قاپیلهرق یا کلش بر طاقم نتایج و ارمامغه دقت ایتلی یز. **بشر طبیعتک مطلق** مثلاً بو شرائط اساسیه سبیلله فعالیت بشریه نک آله جغی شکلک بر اسیری دکلمر. و کچیره جکی تحولاتک قطعی اوله جغی تصور ایتک ، یا خود انسانلرک سطح ارضده کثافت کسب ایده جکلری گوشه لری و طرز معیشت و حیاتلری صورت قطعیه ده تعیین و تحدید ایتک ممکن اوله بیلله جکنی ظن ایتک خطادر. بوکون بوتون عالمه یاپیلان واسع تجارتی و بش میلیونه یقین نفوسی ایله معظم بر شهر اولان نیویورک بولوندیغی یرده اوزون عصرلر طرفنده آمریکا یرلیرندن بر قاچ قبیله دکر قیسندده حیوانات قوقیه طویل امقله اکتفا ایتشلردی . آنغلو - ساقسونلر انکلتزه آطه لرینه کچهرک یرلشدکلری وقت ، اوزون زمانلر چیفتجی و چوبان بر قوم اوله رق قالدیلر و حفیدلرینک ثروت و شوکتی تشکیل ایده جک اولان دکره عادتاً صرتلری چویردیلر . بوکون آطه لر دکرینه سرپیلی اولان آطه لر اهالیسنک اکثریتی کیمجیلکی بر اقمش بولونیورلر . بغدادی اکور ، باغ یتشدیریور ویا کچی چوبانلغی ایدیورلر . چونکه بشر ، محیطک تأثیرینه نه قدر مربوط و منقاد اولورسه اولسون اونک مطلق بر اسیری اولمدیغی کبی هرانسان ، هر قبیله ، هر ملت ده طبیعتک بخش و احضار ایلدیکی منابعدن استفاده خصوصنده عین قابلیت ادائه ایده مز .

حادثات طبیعیه دن بر چوغی بشرک تأثیرندن وارسته در. مثلاً : « دنیا اوزرنده انسانلر بولونسون بولونمسون ، صو سطحلرندن ، سخونت شمسک تأثیریه دائماً تخرات اوله جق ، هوا صو بخارینی احتوا ایده جک وراطب هوا یوکسک طاغلره طوغری سور وکلنه رک یوکسلمکه مجبور اولدجه صوؤیه جق و حامل اولدیغی صو بخارینی یا غمور حاله کتیره جک . بونده بشرک هیچ بر مداخله سی موضوع بحث اوله ماز . ینه دنیا اوزرنده انسانلر بولونسون بولونمسون میاه جاریه ائتکالی دائماً درین بوغازلر قازه جق ، شلاله لرک اشیکلرینی صولر دسترله جک وشدله آقوب یووارلانان صولرک طاغلردن قوپاردیغی پارچه لر ، میل وقوت کافی اولدیغی مدتیجه ، اوزاقلره سور وکلنه رک مخروط تبرزیر و منصبلرده ده لتالرو جوده کله جک... ینه دنیا اوزرنده انسانلر بولونسون بولونمسون حال حرکتده اولان

جمودیه لر یتاقلرینی رنده لیه جکله ... اینجه قوم دانه لرینی برابر سور و کلین روزکار چوللرده کی قایالره هجوم ایله بونلری برهیکلنراش مهارتیه یونته جق ، ساحلده طالعه لر دیک صرتلری ده و یروب دکلرله یووارلایه جق و صوکره بونلری برر برر اوفالیه رق چاقل طاشی حاله کتیره جک ... » فقط بو حادثات طبیعه میاننده اویله لری ده واردر که بونلر اوزرنده بالواسطه ویا بلا واسطه بشرک تأثیری محسوسدر .

بشرک طبیعه تحکمی شرائط طبیعه اوزرینه بشرک تحکمی آنجق فنک ترقیسیله ممکن اولمش وانسان صوک زمانلره قدر اقتحامی امکانشز عد اوانان مانعه لری ینمکه وعصرلردن بری موجود اولدیغی حالده کندیلرندن هیچ بر استفاده ایدیله مه مکده اولان منابع مختلفه بی ایشه یارار بر حاله کتیرمکه آنجق علمی و عقلی اصوللری تطبیقه باشلادقدن صوکره ، موفق اولمشدر . ایشه دنیا اوزرنده مدنی مملکتلر دیدیکمز کوشه لر بوصورتله میدان کلمشدر . بوبابده برقاچ مثال کوستره لم :

عوارض زمینک انسانلرک جولانی و محصولاتک نقلیاتی ایچون مهم بر مانعه تشکیل ایدن یرلری ، یوکسک طاغلر آلتندن اویولان تونلرله آشیلدی ؛ قطعه لری بربرینه برلشدیرن برزخلر کسیره رک وجوده کتیریلن قاناللر مختلف دکلرلی یکدیگرینه برلشدیروب مختلف منافعک نقاط تماسنی آرتدیردی ؛ قره و دکز یولجیلیغنده تأمین ایدیلن ترقیلر حیات صنایعه و تجاریه ده بویوک انقلابلر تولید ایتدی . طوپراغک آلتی درین یرلره قدر قازیلهرق ثروت معدنیه دن بول بول استفاده ایدلدی . پک حیزلی آقان سیللر ونهرلر سدلر ، بندلر و حوضلرله ساکنلشدیرلدی ونهرلرک سیر سفائنه اولان قابلیتلری وسائط صنعیه ایله تزئید ایدلدی . پک درینلره قدر یاپیلن صوندا عملیاتی ایله زمین آلتنده آقان صولردن استفاده ایدیله رک بوصورتله احضار اولنان آرته زییه ن قویولری ایله بویوک شهرلرک صویه اولان احتیاجلری تطمین ایدلدیکی کبی بعض قوراق مملکتلرک ده اروا واسقاسنه امکان حاصل اولدی . جمودیه لر ویا دائمی قارلرله بسله نن سیللرک شدته آقان صولردن قوه محرکه صورتیه استفاده ایدلدی و **پیاصله کور** دنیلن بوقوت سایه سنده برچوق فابریقه لر ایشلتیلدی . بوصورتله بشر اولجه غائب اولوب کیتمکده اولان مهم بر قوتی ده ید اقتدارینه کچیرمش اولدی . - سطح ارض اوزرنده برچوق بطاقلق و طورغون صولرله مستور اراضی انسانلر طرفدن ترک ایدلمشیدی . خسته لق و مشکلات سببیه بویله یرلره یاقلا شمع بیه ایسته میورلردی .

صوکره لری انسانلر بوکبی مضر صحت یرلری قورومتغه وقابل زراعت بر حاله کتیرمکه موفق اولدیلر . - بشرک طبیعتیه قارشى تحکم و غلبه سنک اک شایان حیرت جهانی نباتات و حیوانات اوزرنده کی تأثیراتی اولدی . انسانلر لزوملی وفائده لی نباتاته عائد اشکال و انواعی تصحیح و تزئید ایتدیلر ، یکی یکی حیوان عرقلری میدانه کتیردیلر و بونلرک سطح ارضک مختلف نقاطنه یا یلسنه واسطه اولدیلر . مثلاً : آوروپایه کراز ، اریک و شفتالی کبی میوه آغاجلری ممالک شرقیه دن کچمشدی . پرنج آسیادن عربلر واسطه سیله ادخال ایدلمش ، پاتاس و مصر آمریقادن آلمشدی . بوکون جاوا آطه سنک ثروتی تشکیل ایدن زراعتلرک ، پرنج دن ماعداسی ، بو آطه یه هپ خارجدن کتیرلمشدر : شکر قامشی هنددن ، توتون کوبادن ، چای چیندن ، قینه قینه په رودن نقل ایدلمشدر . حیوانات ایچون ده بویله . مثلاً بز بوکون صحرای کیری دوه سز تصور ایده میورز . حال بوکبه بو حیوان آفریقاه نسبتاً یکی بر دورده کتیرلمشدر . اسکی مصر لیلر جه طانمین بو حیوانک ، اسلامیتک ظهور وانتشارندن صوکره عربلر طرفدن آفریقاه نقل ایدلمش اولسی محتملدر . بوکونلر ده دوه یواش یواش آوسترالیا ده و جنوبی روسیه ده دخی کورونمکه باشلایور . - آمریقا کشف ایدلدیکی وقت حیوانات اهلیه دن هیچ بری بو قطعه ده یوقدی . حال بوکبه بوکون آمریقاده میلیونلره بارکی و صیغیر ، قویون و جانوار بسلنیور .

بشرک مداخله سیله طبیعت و محیطده حصوله کلن شایان حیرت تبدلره یکی محکمکننده ترقیلر اک شایان دقت مثالی بزه جمالهیر متفقه آمریقا ایله آوسترالیا کوستریور . دهها بر عصر اول جماهیر متفقه آمریقانک قسم شرقیسی واسع اورمانلره مستوردی . وسطده میلیونلره بیزون دنیلن یبانی اوکوزلرک قوشوشدقلری کنیش بر بوزقیر اوزانیوردی . غربده کی یوکسک یا بلالر ، حتی قالیفورنیا ساحلری ابدی بر سکون و سکوته محل تشکیل ایدیوردی . بوکون بو اورمانلرک درتده اوچندن اثر قالمامش ، یرلرنده دنیانک اک غلبه لق شهرلری آمریقا مدنیتنک هر درلو تکملاتیه ظاهر اولمشدر . وسطده کی بوزقیرک شمالی زنکین بر بغدادی تارلاسی حالنه کلش ، جنوبنده ایسه دنیانک اک چوق مصر و پاموق محصولی ویرن تارلالر اوزانمشدر . حتی غربده کی اوچیلاق یا بلالر اوزرنده سیله ، صنعی اروا واسقا سایه سنده ، بویوک طوزلی کوللر کنارنده باغلر باغچلر طوغمش و قالیفورنیا ده یتشدیریلن میوه آغاجلری مهم بر ثروت تشکیل ایتمشدر . شمدی هر طرفده معدنجی ایش باشنده ، شوراده معدن کموری ، دیر ؛ اوتده پترول و باقیر . بریده آلتون و کموش

چیقاریلیور . بر عصر اول همان غیر مسکون دینه جک درجه ده تنها اولان بو مملکت
بوکون دنیانک اک اوزون دیر یولنه مالک و بر عصر لق حیاته مالک اولمیان شهر لر دنیانک
اک غلبه لق شهر لر دن معدود . - آوسترالیاده حصوله کلن تبدلده آز سریع و آز شایان
حیرت دکدر . اولجه نه حبوباته نه ده حیوانات اهلیه یه مالک اولان بومملکت شمدی هر درلو
حبوبات و میوه یتشدیر یور و میلیونلرجه قویونه و صیغیره مالک بولونیور . ایلک سیاحلرک
آچلق و صومزلقدن بیک درلو عذابلر ایچنده تلف اولدقلری یرلرده ، شمدی سعی بشر
یشیل واحلر ، زمر دین تارلار میدانه کتیرمش .

لکن بشرک طبیعت قارشى تأمین ایده بیلدیکی بوکی تحکم و غلبه لرک
ادامه سی ، آنجق مساعی بشریه نک ، غلبه ایدمک ایسته نیان قوای
طبیعه ایله هم آهنگ طوتیله بیلمسنه ؛ و محیط طبیعتک تولیدایده بیله جکی
احتمالاتی دائما کوزاوکنده بولوندیره رق اوکا کوره احتیاطکار طاورانمغه مربوط و منوطدر .
یوقسه طبیعتک موفقیات بشریه اوزرنده کی بکی غلبه و تحکملری پک فجیع نتیجه لرویره رک
انسانه عجز و ضعفی پک آجی بر صورتده بردها تخطر ایتدیرمش اولور . مثلاً : چینده ،
هوانغ - هونهری بویجه ، سنه لرجه عز مکار سعیر نتیجه سنده وجوده کتیرلمش اولان
سدلر برکون نهرک دها شدتلی بر صدمه سیله یقیلیویره جک اولورسه ، حصوله کله جک
ضرر وزیان ، بو سدلر هیچ یاپلامش ونهرک فیضانی هر وقت سربست حاصل اولمش
اولسه یدی یاپه جنی ضرردن طبیعی بیک قات فضله اولور . - بر طاغ اونى باشدن باشه
اویمغله مشغول اولان عمله لری آنی بر هیلانیله آزوب محو ایدرک قوه تخریبیه سنک دهشت
واهمیتی کوستره بیلیر . و بر آیسبرغ ، دهای بشرک میدانه کتیردیکی اک جسم برکمینک
برقاج ساعت ایچنده باطوب غائب اولسنی موجب اوله بیلیر .

انسان ایچون مهم اولان شیء ، حیاتی چرچیوه لین شرائط طبیعتک حقیقی قیمتلرینی
بیلیمک و مقاومتیه مجبور قاله جنی حادثات جغرافیه نک نه لردن عبارت اولدیغنی اوکره نوب
بونلرک اهمیتلرینی لایقیله تقدیر ایتکدر . بوسایه ده ذکای بشر ، اک طاغنیق حادثاتی بیله
بر آردیه جمع و تلفیق و اوکا کوره ، رابطه و مناسبتلرینک آهنگنی تأمینیه موفق اوله بیلیر .
فقط بشری آزن ، محو ایدن ، اونى هیچ برشی یاپه مامغه محکوم ایدن شیء ، طبیعی
حادثه لر دکل ، اک آز انتظار اولونان وعادتا استثنائی ظهور ایدن حادثه لردر .

اسويچره ليلر کي قيشلري صوؤق کچن بر اقليمه منتظم صورتده آليشمش و حاضر لاش و مسکنلري بعضاً - ۲۰° يه قدر اينن برودته مقابله ايدجك صورتده انشا ايدلمش اولان بر قوم بويله شدتلي صوؤقلردن هيچ متاثر اولمدينى حالده مثلاً بنالري تسخين احتياجنه کوره حاضر لاش اولان ناپولي اهايلسي تحت الصفر بش درجه يه اينن اهميتسز بر برودتن پک متاثر اولور . چونکه مقياس الحراره ده بو درجه تنزل ناپولي ايچون پک غير طبيعي ، غير منتظر بر حادثه در . - نويورق ، ناپولي ايله عين عرض دائره سي اوزونده در . نويورقه قيشلر سن پترسبورغه کندن دها صوؤق کچر . فقط همان عموميتله اي ييوب ايچن ، صيچاق و مقاوم البسه کينن نويورق اهايلسي بو آلقاق سخونتلردن متاثر اولماز . حال بوک اهميتسز بر برودت جنوبي ايتاليانک فنا بسلنن ، فنا کينن و فنا مسکنلره صاحب اولان اهايلسي آره سندن بر چوق قوربان آلير کوتورر .

بعض مملکتلر وارد درکه - مثلاً غربى آروپا کي - اوراده نهرلرک و قاناللرک - اندر اوله رق وقوعه کلن انجمادى - بوتون قيش مناقلاک معطل قالسنه سبيت ويرر . ايشسزلك بر چوق عائله نك بادی فلاکتی اولور و آيلر جه ريختيملر او کنده قايقلرک و دوبه لرک باغلي قالدقلى کورولور . بالعکس باشقه اويله مملکتلرده وارد درکه اوراده نهرلرک پک طبيعي کورونن انجمادى ، انسانلر يالکز هيچ اندیشه سز دکل بلکده بويوک اميدارله بکلرلر . شمالى روسيه ده ، اورالرده و سيبرياده فعاليت بشريه نهرلرک انجمادى زمانى کورونور . بي نهايه چام و هوش اورمانلري ايچنده قيورانهرق کنيش ؛ يکپاره و صاغلام بر يول تشکيل ايدن بو بويوک بياض شربدلر اوزرنده يوزلرجه قيزاق اوزمان کيدرکليز - اسويچره ليلر آليز اوزرينه دوشه جک و طاغلردن قولايجه اودون و يا صمان اينديرملرينه بارديم ايدجك اولان قارلري بويوک بر صبر سزلقه بکلدکلري و قيشک اک صوؤق زمانلرنده بيله فعاليت ابرازندن خالى قالدقلى حالده ديگر بر مملکتده ، مثلاً فرانسه ده براز فضله ياغان برقار بر شهرک بوتون حرکات و فعاليتنى توقيف ايدر . - دائماً ساکن ، دائماً منتظم آقان بر نهرده ، عارضى اوله رق ميدانه کلن بر فيضانه قارشى انسان برشى ياپه مز . نهر بويور ، يوکسليز ، تارلالري ، شهرک سوقاقلرينى صولربا صار و فيضان هراوکنه کلن شيشى ييقار ، آليز ، کوتورر . فقط منتظم دورلرده منتظم فاصله لرله قاباران بر نهرک فيضانلرينى بشر يدتحمکنه آله بيلير . مثلاً : اسويچره ده رون نهرى اوزرنده ياپيلان انشاآت ايله اسويچره ليلر

بو نهرک فیضانی یوق ایتمش دکلدر لر . ذکای بشرک احتیاطکارانه تشبثاتی، فیضانی ضرر ویرمیه جک بر شکه افراغ ایتمشدر ، او قدر - هله مصرده نیلک منتظم و معین فیضانی مملکتک حیات اقتصادیسی ایچون او قدر الزم بر شکه افراغ ایدلمشدر که بوراده نهرک قبارمسی ذکل بالعکس فیضانک حصوله کلمه سی ویا ناکافی بر درجه ده بولونمسی، مراق و اندیشه ایله تعقیب ایدیلن وعادتا بر آفت کبی تلقی ایدیلن بر حادثه در . کورولور که دنیا اوزرنده هرشی، انسانلر ایچون حادثات طبیعیه نك قیمت و ماهیتته کوره، اعتیاده کوره، و بو حادثاته قارشی ماهرانه ترتیب اولنه جق بر استیناسه کوره دکیشیور .

بشری جغرافیه ده
ناظم اساسی

حادثات بشریه نك مطالعه سنده جغرافیا شناسک هانکی ناظم اساسی به تبعیت ایتمسی لازم کلدیکنی ده آراشدیر ملی یز . بر کره اطرافمزده هرشی نك تبدیل ایتدیکنی، آرتدیغنی ویا اکسیدیکنی کورییورز . سطح ارضده تمامیه ثابت و غیر متحول هیچ بر عنصر بولونمور . حق سویه بحریله قطعی اولمیان بر چوق سویه لرك بر محصله سی اوله رق قالیور . هله عضویاته عائد حادثه لرده بو حرکت ، بو عدم استقرار دها قولایقله قابل رؤیت بولونیور . کورولور که جغرافیا ثابت مواد و اشیانک دکل بالعکس منحرک و متبدل هادئه لرك علمیه در . بو حالده جغرافیا بو حادثه لری، حال حرکتده اولان جسملر کبی مطالعه ایده جک، حادثاتک نروده باشلا یوب نرویه طوغری کیتدیکنی و نصل بر سرعتله ایلر ولدیکنی و انقلاب مرحله لرینک هانکی سنه وارمش بولوندیغنی آراشدیرمه سی لازم کله جکدر . دیگر جهتدن علمک عمومیتلره انحصاری طبیعی اولدیغنی ایچوندر که مستثنا اولان شیئر جغرافیا شناسک نظر دقتی جلب ایده جک دکلدر . مثلاً بر جغرافیا شناس فلان ویا فلان مملکتده افراد اهالینک مسکنلرینک طرز و شکلنی تدقیق و تتبعدن مستفید اولورده بر ایفل قله سنک موجودیتنی بیله قاله آماز . چونکه اصل اولاره هادئه اک ساره واک متواضع اولمقد برابر، سطح ارضده اک هور تکرر ایدره و هر طرفه کورولمیلر شکلدر . بر ناحیه طبیعی بی دیگر لرندن آیرمغه خادم اولان، اوکا بر خصوصیت و شخصیت ویرن شی، بوکبی بسیط شکلر و حادثه لرك بر آرمیه کلکسندن پیدا اولان بر کل، بر نمونه (تیپ) در .

بو حالده حادثات بشریه بی ده بویله ساده فقط اساسی بر شکه ارجاعدن صوکره تتبع لارم کله جک . حادثات بشریه نك اک ساده شکلی انسانلرک یمک ، ایچمک ، او یومق

و کینمک احتیاج لریدر. اول امرده یک بسیط و اهمیت سزکی کورینن بودرت احتیاج در که بر صره مهم نتایج جغرافیه نك حصولی موجب اولور. شویله که :

مثلا : بشرک غداسی دقتله تحلیل اولنور و بر شکل اساسی به ارجاع
غدا، مسکن
ایدیله جان اولورسه کورولور که بوتون ییدکلر من، طوپراغک طبیعی
ولباسی جغرافیایی و یا مزروع و آز چوق قالین بر قالیچه نباتاتندن و یا خود دکر،
نهر، کول صولرنده بولنان موجودات عضویه نك هیئت عمومیه سنی تمیل ایدن پلانکتونندن
منبعثدر. ایشته انسان ایله سطح ارض آره سنده کی دائمی رابطهی اک ای افاده و تمیل
ایدن حقیقت بودر. هر کون و کونده برقاج دفعه، زیاده ساکن اولان بر بحق ملیار
انسان تأمین حیاتی ایچون لازم اولان مواد غذائیهی طوپراقدن آلیور و بو کیفیت بلا
فاصله عصرلردن بری تکرر ایده ایده سطح ارضده بی نهیاه تبدلار میدان کتیریور.
بو اعتبار ایله در که حیات بشریه بعض نباتات و بعض حیواناتککنه مربوط اولدیغندن
سطح ارضده بشرک بولوندیغی یرلر همان معین بر ساحه تشکیل ایدیور. انسان بقدای،
پرنج، مصرکی غداسنک اساسی تشکیل ایدن بعض نباتاتدن آریله میور و هر یرده کندینه
لزومی اولان حیوانات اهلیه بی برابرنده بولوندر مغه مجبور اولیور. حال بو که حبوبات، اوکوز،
بارکیر نه مناطق حاره ده نه ده مناطق بارده ده و یا چوللرده بارینه بیلیور. بونلر اک زیاده مناطق
معتدله یه عائد نباتات و حیواناتدر. ایشته بونک ایچون بشری ده اک زیاده بو منطقه ده
یرلشمش وایلر و لمش کوریورز. تاریخ مدنیتده قونغو اورمانلرنده یشایان پیغمه لر،
غروئلاننده قالین کورکلره بورینوب قالان اسکیمولر، و یا آتش آطه لرنده کی فوئه جیه نلر
ایله صحرای کیرده کی توواره غلر مهم روللر اوینایامه مشلدر. بالعکس بشریتک اک جانلی اک
پارلاق حادثاتنه معکس اولان یرلر بر عتیقه چین و هند اووالری، ایران و آسیای صغری
یا بلالری، بحر سفید و بحر محیط اطلسی مملکتلری دکلیدر؟

فی الحقیقه بشر دنیانک ضبط و استیلا سنده، منشأ اقالیم معتدله اولان بو مزروعاتی
و بو حیوانات اهلیه بی برابرنده هر یره سور و کله مش، ذکاسنک یاردیمیه مزروعاته و مدنیت
یکی یکی ساحه لر قزاندرمش و نباتی حیوانی بویوک مظفریتلر احراز ایتمشدر. لکن
نه اولورسه اولسون بشر، محیطک چیزدیکی تأثیرلر دائره سندن خارجه حقیقه مه مش مثلا
نه اسپچبر غده بقدای یتشدیره بیلمش، نه ده قونغوده بر صیغیر یشاته بیلمشدر. مساعی

بشریه نك بو خصوصه ده کی اك بویوك موفیتی قوراقلغه و تنهالغه ابدیاً محكوم ظن اولونان
یرلری حیاته وزراعته آچسی ونیم صحرائی مملکتلرده آرته زییه ن قویولری حفریله چوللری
برر باغچه حاله کتیرمسی در .

غدا احتیاجندن صوکره انسان کیجهلری اویومق ایچون طوپراغك بر طرفه
اوزانمق وبواشناده کندی شید فرق سخونتلردن ، روزکاردن ، یاغموردن ، حیوانات
وحشیهدن محافظه ایچون بر ملجأ تدارك ایتك لزومنی حس ایدر وبو صورتله ، بر
غدا جغرافیایی اولدیغی کبی بر مسکن جغرافیایی و تلبس احتیاجیله بر لباس جغرافیایی
وجود بولور .

بزم آره مزده قبل التاریخ زمانلر مساکنی ادامه ایتدیرن قایالر آره سنده کی ملجألر
ویا قازیقلر اوزرینه مؤسس قولوبه لردن طوتکیزده بویوك شهرلرک قات قات یوکسان
بویوك بنالرینه قدرهر مسکن ، بولوندیغی مملکتک شرائط طبیعیه سنی انعکاس ایتدیرن ای
بر نمونه در . عصر حاضرده وسائط نقلیه نك توسعنه و تجارتک تأمین ایتدیکی سهولت مبادله یه
رغمأ بویوك شهرلر کندیلرینی محیط اولان مملکتک عادتاً بر تمثالیدر . شوراده بر شهرک
بنالری دکرمن طاشندن یا پیلمش ایسه اوتوده بر دیکرینککی قوم طاشندن بریده بر بشقه سی
قرمزی طوغله دن مبنی کورولور ونه قدر بسیط شکلره اینرسه ک جغرافیا چرچیوه سینه
قارشى اولان بو ارتباط دها واضح بر شکل آلیور . مثلاً کویلرده بویله بسیط وابتدائی
بر بنا ، عادتاً طوپراغك طبیعی بر محصولی ، بر نباتی کبی کوزه چارپیور . مصر سفلاده
فلاحك قولوبه سی ، نیلک کتیردیکی چامورلر کرپیچ شکنه قونه رق بونکله یا پلشدر .
یاغمور یاغجه جق اولسه مسکنک بوتون دیوارلری درحال چامور حاله کله جکدر . فقط
بو محیطده یاغمور اندردر . هله مصر علیاده یاغمور عادتاً مفقود اولدیغندن کویلینک مسکنی
اوستی آچیق درت دیواردن عبارتدر . حال بوکده لئاده یشایان فلاح اونی خورماداللرندن
بر طامله سوسلر ویا طوپراق و صمان ایله اورتر . فرعونلر زمانندن بری فلاحك مسکنی
شکل و حالنی دکیشدیرمه مشدر .

بو مطالعاتدن آله جغمنز نتیجه شودرکه جغرافیا چرچیوه سی فعالیت
جغرافیایی جبره سی و حادثات بشریه یه هر نه قدر قطعی بر شکل ویرمیور سه ده بویوك بر تأثیر
بر قضا و قدر دکلمر اجرا سندن ده خالی دکلدر . بر برینه مشابه ایکی چرچیوه ده یکدیگرینه
ضد حادثه لرك بعضاً حصوله کلسی تمامیه مستبعد اولمادیغی ایچوندرکه بشری جغرافیاده

مبالغه‌دن و علی‌العجله قطعی بر حکم و قرار اعطاسندن چکنم‌لیدر . انسانلر قوانین طبیعییه
 مربوط و منقاددرلر . فقط بوارتباط بر چوق تأثیرلر، عکس تأثیرلر، رابطه‌لر و علاقه‌لردن
 کچدیکی ایچون بالواسطه موجوددر . یوقسه قطعی بر قضا و قدر محصولی دکلددر . بوجهتله
 جغرافیای بشرینک بعض حادثاتی ، نتایج و تأثیراتی تا تاریخ ساحه‌سنه قدر تعقیب ایدن
 بر جغرافیاشناس ، بشرک جغرافیا چرچیوه‌سی ایله صورت قطعیه‌ده تحدید ایدلمش معین
 وقایع تولید ایدم‌جکنی ادعادن ، پک حقلی اوله‌رق چکینیر .

دارالفنون اسلام و تورک جغرافیاسی مدرسی

فائق صبری

